

RÄTT OCH ORÄTT

ELLER

STRIDEN OM ARBETAREINSTITUTET

REDOGÖRELSE OCH GRANSKNING

AF

ANTON NYSTRÖM

ARBETAREINSTITUTETS FÖRESTÅNDARE.

STOCKHOLM

A. W. BJÖRCKS FÖRLAG

1882.

Pris: 1 kr. 50 öre.

RÄTT OCH ORÄTT

ELLER

STRIDEN OM ARBETAREINSTITUTET

REDOGÖRELSE OCH GRANSKNING

AF

ANTON NYSTRÖM

ARBETAREINSTITUTETS FÖRESTÅDARE.

STOCKHOLM
A. W. BJÖRCKS FÖRLAG
1882.

FÖRETAL.

Efterföljande skrift utgör en sammanfattning af striden om Arbetareinstitutet i November 1881 och en kritisk skärskådning af det angrepp, presidenten H. Forssell egnat mig och min verksamhet i Arbetareinstitutet. Genom anförande af opinionsyttringar i tidningspressen samt af aktstycken, hörande till institutet, samt en närmare utredning af vissa förhållanden och principer, som i mina förut afgifna svaromål ej tillräckligt framhållits, hoppas jag härigenom upplysa allmänheten om frågans verkliga natur. Striden om Arbetareinstitutet har nämligen visat sig vara en kulturfråga af den största betydelse, ej blott en tillfällig anslagsfråga, hvarför den synt mig förtjäna en grundligare behandling än hvad en tidningspolemik kan tillstädja.

Stockholm i Maj 1882.

Anton Nyström.

KAP. I.

Goda utsigter.

*Arbetareinstitutets tillkomst och första studieår. —
Början till andra studieåret. — Motion om anslag
hos stadsfullmäktige.*

Sedan erfarenheten ledt mig till den öfvertygel-
sen, att det vore nyttigare att söka förebygga mänsk-
liga lidanden, svagheter och brott än att söka bot
för dem, då de en gång alstrats, och vidare, att ett
stort antal af dessa ega sin grund i bristfällig upp-
fostran, skef bildning, fördomar, orättvisor, skadliga
nöjen och njutningar, dryckenskap m. m., kom jag
att 1875 göra ett utkast till en allmän undervisnings-
anstalt, som skulle kunna bidra till upplysningens
spridande till *alla* samhällsklasser. Denna institution
skulle ha till hufvudmål: fri och vetenskaplig under-
visning i form af fullständiga och systematiska före-
läsningskurser hufvudsakligast i naturvetenskaper och
historia. Ett folkbibliotek skulle ock där finnas till-
gängligt.

Det stannade dock vid ett utkast denna gång,
då jag ej såg någon möjlighet att verkställa ifråga-
varande plan. Under en pågående allmän agitation
för nykterhetsaken flera år senare upptogs den åter

och då i form af ett förslag att bilda ett s. k. Arbeteinstitut i hufvudstaden. Detta förslag framställdes första gången offentligen å det nykterhetsmöte, hvartill jag i förening med ett antal andra nykterhetsvänner inbjudit allmänheten å Mindre teatern d. 8 Febr. 1880.

Ur Dag. Nyh. referat d. 9. Febr. 1880 öfver detta mötes förhandlingar meddelas följande:

»Allmänt nykterhetsmöte hölls i går e. m. kl. 1—4 $\frac{1}{4}$ i Mindre teatern, hvars såväl salong som scen voro ända till trängsel fyllda af menniskor. Sedan d:r Anton Nyström å inbjudarnes vägnar helsat de närvarande och förklarar mötet öppnadt samt till ordförande föreslagit ledamoten af andra kammaren jernarbetaren G. Eriksson och denne blifvit dertill utsedd, togo förhandlingarna sin början med ett längre föredrag af d:r Nyström.

Efter att ha påpekat den lifliga agitation, som under de senare åren pågått mot superiet, kom tal. osökt in på frågan om pietismen och dess förhållande till nykterhetssträfvandet. Tal. ville icke neka, att de pietistiska nykterhetsföredragen verkat åtskiligt godt, men kunde för sin del icke ställa sig på deras ståndpunkt, som vilja finna en nödvändig förbindelse mellan kristendomen och nykterheten. — — Sann upplysning, allmän odling vore de medel, genom hvilka nykterheten bäst skulle främjas; en harmonisk kultur vore ett oundgängligt vilkor för ett folks höjande i sedligt afseende. — —

Erinrande om sina förut uttalade åsigter om medlen för nykterhetens befrämjande, uppläste tal. derefter följande af honom uppsatta förslag:

'Utgående från den obestriddiga satsen att indi-

vidernas såväl som samhällets lif skall ordnas i enlighet med funna lagar för lifsprocesserna, har jag kommit till den öfvertygelsen, att människans moraliska vandel, hennes sinne för ordning och flit, hennes svagheter och laster ej kunna på annat sätt regleras än genom en fullt harmonisk samhällsordning i såväl industrielt som intellektuelt och moraliskt afseende. En fullständig plan för nykterhetens befrämjande skulle därför innefatta en allt omfattande samhällslära, och för erhållandet deraf är det ock som många de skarpsyntaste forskare nu arbeta.

Innan en sådan lära hunnit utarbetas och antagas och än mera innan de materiella hindren blifvit undanröjda, måste något göras. Nöden, de trånga bostäderna m. m. mana att verka för materiel förkofran och huslig trefnad, hvarförutom superiet ej skall kunna utrotas. Men detta fordrar en lång tidrymd. Hvad kunna vi göra under tiden, hvad kunna vi verkställa nu strax?

Jo, befrämja *upplysningen* och bereda tillfälle till *förädlande förströelser* åt de arbetande klasserna, för att derigenom fylla deras lediga stunder med en stärkande och upplifvande andlig sysselsättning, som bäst af allt gifver helsa och moralisk kraft och afvänjer från skadliga nöjen och njutningar. På religiösa föredrag lida vi ingen brist, tvärtom. Men äfven om vi erkänna den ädla afsigten dermed och medgifva, att många svaga menniskor derigenom räddats från superiet, kunna vi dock ej annat än tillstå, att den upplysning, som deri meddelas, är ytterst ensidig och ej förmår odla människan i sin helhet, hvarför den ock ej kunnat tillvinna sig något allmänare förtroende,

Då emellertid de religiösa föredragen alltid komma att af deras ifrare befordras och dessutom de offentliga kyrkorna med statsmedel ha att från religiös synpunkt verka för nykterhet liksom för alla andra dygder, torde någon särskild ny verksamhet i detta hänseende mindre behövas, utan fastmera upptagandet af ett nytt arbetsfält inom den allmänna upplysningens och konstodlingens försummade, men nödvändiga områden.

Jag tillåter mig därför föreslå, att en grundfond bildades för uppförande af ett

Arbetareinstitut

för föreläsningar, diskussioner, musikaliska och dramatiska föreställningar, bibliotek m. m.

Detta institut skulle rymma en större salong med läktare för inalles minst 2,000 personer, och dertill en mindre teater skulle höra; vidare två salar (för ungefär 500 personer) för föreläsningar samt biblioteks- och läserum.

Lärare skulle anskaffas för att hvarje afton hålla populära föredrag i naturkunnighet, historia, statskunskap m. m. faktiska vetanden. Undervisningen skulle bestridas af 6 lärare, nemligen en för *matematik*, en för *astronomi*, en för *fysik* och *kemi*, en för *biologi*, en för *kulturhistoria* och en för *statskunskap*. Konserter och dramatiska föreställningar, synnerligast af historiska skådespel, skulle gifvas hvarje söndag. Diskussioner skulle anordnas för öfning i talkonsten och utbildandet af medborgerliga känslor och vanor. Offentliga möten skulle hållas då allmänna angelägenheter fordrade offentliga öfverläggningar. Bibliotek jemte lärum skulle finnas för be-

främjande af studier o. s. v. All undervisning skulle vara kostnadsfri.'

Detta förslag hälsades af de närvarande med ihållande bravorop och handklappningar. Tal. omnämnde nu huru man tänkt sig kunna åstadkomma de medel — approximativt beräknade till en half million — som kräfdes för förslagets genomförande. Man hyste förhoppning om att det skulle lyckas intressera de rikare samhällsklasserna för företaget, så att man genom frivilliga gåfvor skulle kunna få ihop 100,000 kr.; staten skulle väl ock, inseende det praktiskt nyttiga i företaget, icke neka detsamma ett understöd af 200,000 kr., och från stadsfullmäktige kunde man möjligen påräkna ett lika stort bidrag.

På af ordföranden framställd fråga, om de närvarande gillade det af d:r Nyström upplästa förslaget, svarades från flera håll att det gillades till alla delar.

En längre diskussion började derefter, under hvilken några talare, såsom hrr Linge och Håkanson m. fl., med anslutning till hr Nyströms förslag uttalade sig mot pietismens inblandning i nykterhetssträfvandet. Några andra framstälde mindre väsentliga anmärkningar mot hr Nyströms förslag, hvilka af denne bemöttes. Några åter försvarade absolutismen, andra pietismens verksamhet i nykterhetens tjänst, och andra sökte gendrifva dessas påståenden.

Slutligen beslöts att tillsätta en komité som skulle taga det förutnämnda förslaget under behandling och söka bringa det till verkställighet.»

Motstånd och strider saknades ej alltifrån första försöket att åvägbringa Arbetareinstitutet. Sålunda

skref en liberal politiker i Fäderneslandet för den 14 Februari 1880:

»Hr Nyströms mera välmenta än praktiska förslag till ett s. k. arbetareinstitut, såsom ett medel mot dryckenskapen, tro vi knappast vara allvarsamt menadt och anse därför obehöfligt att åt detsamma egna någon granskning. Förädlande nöjen och selsättningar erbjudas nu för arbetaren, särdeles i hufvudstaden, i så många former och så billigt, att någon särskild institution för det ändamålet näppeligen synes nödvändig, äfven om den skulle kunna åstadkommas på det af förslagsställaren angifna sättet.»

Af de utvalda komiterade afgingo snart ungefär halfva antalet, somliga af enskilda skäl, somliga emedan de misströdade om sakens framgång. För att för den stora allmänheten framställa ändamålet med och studiekurserna i institutet anordnades d. 13 Juni 1880 å skogsslätten vid Lill-Jans ett folkmöte, dervid ett föredrag hölls af mig om: »Arbetareinstitut som medel för upplysning och sedlighet» och anteckningslistor för åhörande af institutets föreläsningar utdelades.

Ur Dag. Nyh. referat d. 14 Juni meddelas här följande om detta

”Folkmöte.

Arbetareinstitutets komité hade till i går e. m. utlyst ett allmänt möte å skogsslätten utanför Lill-Jans. Antagligen mera än 2,000 personer hade i följd häraf den vackra söndagseftermiddagen samlat sig i närheten af Drottning Kristinas väg.

Omkring kl. 6 bestogs talarestolen af med. d:r

Anton Nyström, som i ett föredrag, hvilket varade mera än en timme, talade om arbetareinstitut såsom medel för upplysning och sedlighet samt redogjorde för det i höst börjande arbetareinstitutets ställning för närvarande, dess organisation och närmaste verksamhet.

Tal. framhöll att börja med nödvändigheten af att förbättra arbetsklassens intellektuella och moraliska vilkor. Arbetarne borde göras till upplysta medborgare, som förstode att utse lämpliga folkrepresentanter och yttra sina åsikter om samhällets angelägenheter. Men arbetsklassen vore ej f. n. hvad den borde vara. Att dröja längre med ett slutligt afgörande af denna klass' högre vilkor och af dess inre ställning till samhället ginge ej an.

Stora förändringar hade visserligen försiggått inom arbetsklassens eget sköte. De mera upplysta bland kroppsarbetarne utgjorde dock ett fåtal i förhållande till dem, som qvarstode på en jmförelsevis outvecklade ståndpunkt.

Dryckenskapslastens stora spridning vore härpå ett sorgligt bevis. Åtskilliga siffror anfördes för att visa, huru illa det stod till i detta hänseende i vårt land i jmförelse med Frankrike. Många vore medlen mot dryckenskapen. Pietisternas och absolutisternas nykterhetssträfvän hade medfört nytta för mången, men deras principer voro ensidiga och opraktiska, och resultatet af deras verksamhet hade varit obetydliga. Må — sade talaren — pietisterna verka för sig, de frisinnade för sig. Lika litet som strid borde ega rum dem emellan, lika litet torde närmande mellan dessa båda grupper vara möjligt. Absolutismen innebure ett förnekande af människans

moraliska kraft, ett sorgligt tvifvel på det godas seger. Alla arter af tvång vore gagnlösa för den sanna nykterheten och sedligheten. Moral och bildning, hjertats och förståndets odling vore de enda sanna medlen dertill, ty inifrån skulle bättringen liksom också kraften komma. Man borde därför flitigt egna sig åt allvarliga ämnen, söka odla hjerta, hufvud och karaktär genom umgänge med rättsinnade likar, genom gemensamma öfverläggningar och genom studiet af vetenskapens sanningar.

Man borde emellertid ej endast tänka på så sorgliga ting som dryckenskapen, utan äfven egna sin uppmärksamhet åt beskaffenheten af arbetsklassens nöjen och tidsfördrif. Tal. underkastade derpå förnings- och ordensväsendet en närmare granskning. Det hade utan tvifvel verkat synnerligen godt i ekonomiskt hänseende, derigenom att i ordnarne och sällskapen de mindre bemedlade understödt hvarandra genom sjukhjälp o. d. Det kunde emellertid ej nekas att åtskilliga onyttigheter spelat en mycket stor roll uti föreningarne och att många sällskap snarare urartat än utvecklats till fromma för medlemmarnes förädling. Medlemmarnes lediga stunder förlösades ofta på onyttiga samqväm, der sqvaller, »receptioner» och glitter utgjorde hufvudmålet.

Tal. lemnade derpå en framställning af den plan han utarbetat för inrättandet i Stockholm af ett arbetareinstitut. (Vi hänvisa till vår redogörelse härför i denna tidning för d. 9 sistl. Februari.)

Arbetareinstitutets förvaltning borde lemnas åt en styrelse, bestående af 10 à 12 personer. Af denna styrelses medlemmar borde minst halfva antalet utgöras af arbetare eller deras vederlikar, och af dess

öfriga medlemmar borde åtminstone tvenne vara institutets lärare. Inom styrelsen skulle utses en förståndare, en bibliotekarie, en kassaförvaltare och en sekreterare; tvenne revisorer skulle väljas bland allmänheten. Styrelsen borde ega komplettera sig sjelf vid afgang af medlem. Redogörelse för institutets ekonomiska ställning skulle årligen offentliggöras.

Komitén hade utsändt ett cirkulär till de förmögnare i samhället för erhållande af en garantifond, hvilken vore behöflig för förhyrande af en lämplig föreläsningssal, för anskaffande af undervisningsmateriel m. m. Fonden beräknades till lägst 5,000 kr. Inom 14 dagar efter detta vädjande till de bättre lottade samhällsmedlemmarne hade ett 60-tal personer — deribland ledamöter af regeringen och riksdagen, arbetsgifvare, mecenater m. fl. — skänkt 3,200 kr. för institutet, och man hade de största förhoppningar om, att den fortsatta insamlingen skulle utvisa den stora allmänhetens intresse för institutet, så att dess verksamhet under ett par år skulle vara betryggad.

Om institutet under denna tid haft en god verkan och arbetsklassen visat sig uppfatta värdet deraf, då skulle för visso deltagandet därför blifva vidsträckt. En större grundfond skulle då lätteligen kunna samlas, och stat och kommun skulle ej kunna neka bidrag.

Om institutet nu finge i medeltal minst 200 åhörare, skulle dessa blott behöfva betala 5 kr. för hvarje årskurs. Af vigt vore att årsbiljetter uttoges, emedan arbetarne derigenom lärde sig ihärdigt fullfölja ett börjadt arbete. Nyktre och upplyste arbetare borde icke allenast för sin egen, utan ock för min-

dre stadige och oupplyste kamraters skull ålägga sig att flitigt besöka institutet.

Mången hade i fråga om studiernas moraliserande förmåga invändt, att sedeslöshet ofta iakttages hos de högre klasserna trots deras kunskaper. Detta sorgliga förhållande berodde hufvudsakligen på tvenne anledningar: frånvaro af hjertats odling, som var oundgänglig för all sann bildning, samt sysslolöshet, som var alla synders moder.

De högre klasserna arbetade i allmänhet för litet; de lägre klasserna studerade i allmänhet för litet. Derfor funnes ock så många brister i hela samhället. Alla våra missförhållanden borde vi emellertid så mycket som möjligt bota genom den förebyggande metoden. Nödvändigt vore, att alla, som afsåge folkets och fosterlandets sanna väl, hade fredliga afsigter, noga granskade hvad tiden behöfde samt vore öfvertygade om att det intellektuella och moraliska höjandet af arbetsklassen borde vara grundvalen för alla sociala, politiska och materiella förbättringar af dess villkor. Ett arbetareinstitut vore nödvändigt för att försona hvad man förr, i okunnighetens dagar, brutit mot arbetsklassen, då den undanhållits den undervisning, den behöft. Tillfälle funnes nu emellertid för arbetarne att visa hvilka intressen, som verkligen besjälade dem.

Sålunda — slutade tal. sitt varmhjertade föredrag — svenske arbetare, stån upp! Svärjen bildningens fana och uppsöken vetenskapens helgedomar! Samlen eder gemensamt för fattande af eniga, allvarliga beslut att utbilda edra själsförmögenheter och bli insigtsfulle medborgare! Visen dem, som tvifla på eder, att de misstaga sig! Visen det samhälle I till-

hören, att I med moraliska medel viljen verka för en fredlig, industriell och vetenskaplig kultur, att I önsken den fria öfvertygelsens väg i alla samhällsreformer!

Sådant var i korthet innehållet af det intressanta föredraget, som under djup tystnad och med synbart intresse åhördes af den stora åhörarskaran.

En kortare diskussion uppstod derpå om sättet för arbetarne att anskaffa årsafgiften, 5 kr. för hvarje kurs. Allmänna meningen tycktes vara att det vore bäst, ifall arbetaren sjelf kunde sammanspara detta belopp, men att, om så ej kunde ske, principalen borde förskottera detsamma.»

Ur årsberättelsen öfver Arbetareinstitutets verksamhet under det första studieåret 1880—1881 må följande här anföras:

'Sedan de förmögnare i samhället genom välviliga bidrag under sommarens lopp skaffat institutet en garantifond af 3,615 kr., konstituerade sig komiterade till en styrelse för skötandet af institutets angelägenheter.

Arbetareinstitutets föreläsningar inleddes med en festmatiné i Berns salong Söndagen d. 3 Okt. 1880, dervid föreståndaren höll ett föredrag om 'Arbetsklassens upplysning' och redogjorde för planen för arbetareinstitutets verksamhet. Denna har hufvudsakligen gått ut på att åt alla såväl qvinnor som män, hvilka under uppväxtåren icke fått egna sig åt högre studier, meddela en vetenskaplig bildning medelst populära föreläsningar.

Föreläsningarna ha pågått hvarje dag fr. o. m. d. 4 Okt. 1880 t. o. m. d. 30 Maj 1881 med undantag af helgdagar samt kortare uppehåll för jul-

nyårs- och påskhelgerna eller under 32 fullständiga veckor, hvadan inalles 224 föreläsningar blifvit hållna. Ämnena ha varit:

Måndag: Matematik: räknelära, algebra, geometri, mättningskonst;

Tisdag: Astronomi och Geografi: fysisk, politisk, etnografisk, kommerciel och industriel;

Onsdag: Fysik och Kemi, med påpekande af praktiska tillämpningar;

Torsdag: Anatomi och Fysiologi, hvaruti Hälso- lära inbegripes;

Fredag: Kulturhistoria, framställande mensklighetens allmänna utveckling;

Lördag: Statskunskap och Ekonomi, teoretiskt afhandlade ur såväl allmän som nationel synpunkt;

Söndag: Svenska språket.

Fullständiga kurser ha blifvit genomgångna i *matematik, astronomi, fysik och kemi, anatomi och fysiologi, statskunskap och ekonomi samt svenska språket. Geografi*, som i institutet omfattar folkbeskrifning, industriel och kommerciel statistik m. m., samt *kulturhistoria*, som meddelar alla större folkslags förnämsta odlingsresultat och framställer mensklighetens allmänna utveckling, hennes olika statsskick, religions-system, seder och bruk, hafva ej såsom kurser afslutats med detta första läsår, då de fordra minst tvenne årskurser, om ej innehållet skulle blifva alltför knapphändigt.

Föreläsningarna ha hållits alla hvardagsaftnar från kl. 8 $\frac{1}{4}$ till kl. $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ 10, ibland till kl. 10 och om söndagarne kl. 9—10 f. m.

För hvarje föreläsningkurs har en systematisk plan varit utarbetad, dervid särskild hänsyn blifvit

tagen till åhörarnes ståndpunkt. Fastän populära ha dock föreläsningarna varit alltigenom vetenskapliga och afsett att meddela det hufvudsakligaste af vår tids bildning.

Institutet har varit besökt af i medeltal 670 åhörare i veckan; 380 hela årskort ha blifvit lösta; 260 biljetter gällande för gången ha blifvit sålda i veckan och ett 30-tal årskort bortskänkta till mindre bemedlade.»

Vid slutet af arbetareinstitutets första studieår emottog jag en skrifvelse från en arbetare, derur följande punkter här må meddelas:

»På framställd begäran af många arbetare, får jag härmed till Eder frambära vår hjertliga och varma tacksamhet för den undervisning vi under vintern åtnjutit vid arbetareinstitutet. Vi få på samma gång uttala vår innerliga önskan, att äfven till nästa år den lyckan måtte blifva oss beskärd, att vi såsom lärjungar måtte få fortsätta den gagnande undervisning vi så framgångsrikt börjat. — — — — —

Äfven de bildade klasserna borde härtill medverka, ty vi kunna försäkra att vi betrakta dem med långt mera försonliga känslor nu än före åhörandet af institutets föreläsningar. — —

Att institutet varit ett medel till nykterhet och sedlighet kunna vi äfven gifva ett talande bevis på: många af oss hafva nemligen dels alldeles bortlagt, dels betydligt inskränkt bruket af spirituösa drycker; till följd deraf råder nu inom mångt hem lycka och trefnad der det förut rådde split och oenighet. Det skall alltid blifva vårt bemödande att genom en i allo hedrande vandel söka ådagalägga, att institutet är förtjent af uppmuntran från allmänhetens sida.»

Dag. Nyh. innehöll efter 1:sta läsårets slut följande:

»Man har anhållit om plats för nedanstående skrifvelse, under tecknad af ett stort antal arbetare, hvilka varit åhörare vid arbetareinstitutet:

Till herr med. doktor A. Nyström.

Under tecknade, som begagnat sig af föreläsningarna vid det af eder grundlagda arbetareinstitutet, uttala härmed vårt hjertas tack för den undervisning vi der erhållit. Vi hafva så mycket

mera skäl till att vända oss särskildt till eder, då ni varit den, som haft all möda ospard för att bringa denna anstalt till stånd och derjemte nedlagt ej ringa arbete vid undervisningen derstädes. Vi stå nu vid slutet af dess första läseår och kunna nu mera än vid årets början inse hvilket fördelaktigt inflytande denna läroanstalt skulle utöfva på arbetarnes upplysning och förädling, om den finge fortfara äfven under kommande år. Detta åter beror på det erkännande och det bistånd, den kommer att röna. Hvar och en, som vill glädja sig åt att se kunskaper spridas äfven bland de lägre samhällsklasserna och bildningen utbredas bland kroppsarbetarne, hvilka till följd af en bristfällig skolunderbyggnad och ett ihärdigt arbete försummat själens odling — hvar och en, säga vi, som behjertar detta, kan ej på bättre sätt bidraga härtill än genom att medverka till arbetareinstitutets bestånd. Vi skulle därför icke blott med den största glädje och tillfredsställelse, utan ock med den största tacksamhet omfatta de personer, som ega penningemedel och utan allt för stor uppoffring kunde göra ett utsäde, som skulle bära en mångfaldig frukt. Med största högaktning ha vi äran teckna. Stockholm d. 30 Maj 1881.»

Arbetareinstitutets andra studieår möjliggjordes dels genom insamling af gåfvomedel af enskilde rike, belöpande sig till 2,600 kr., dels genom ett anslag af 5,000 kr. för ett år af Kongl. Maj:t, beviljadt med anledning af en af institutets styrelse gjord framställning, och med vilkor att en medlem af Vetenskapsakademien såsom institutets inspektör å statens vägnar utöfvade kontroll öfver institutets verksamhet.

Det andra studieåret började d. 3 Okt. 1881 och fortfor till d. 30 Maj 1882. Stockholms arbetare underrättades härom samt om institutets ändamål och program genom följande

”Sändebref om Arbetareinstitutet.

Till Stockholms arbetare!

Ett nytt studieår börjar i **Arbetareinstitutet** (N:o 14 Ålandsgatan) d. 3:dje Oktober, och komma föreläsningarna der att fortgå under 8 månader eller till slutet af Maj hvarje hvardagsafton samt Söndagsmorgnar.

Dessa föreläsningar får undertecknad härmed anmäla för alla och enhvar, men synnerligast arbetsklassen, för hvilken institutet blifvit inrättadt och för hvars bildningsståndpunkt undervisningen blifvit afpassad,

Föreläsningarna fordra **inga förstudier**, liksom ej heller **arbetsdrägten** behöfver utbytas mot bättre kläder för att man skall vara välkommen i institutet; enhvar kan i yttre som inre afseende komma som han går och står.

Afgiften är för hvarje föreläsning blott **10 öre**; **seriekort** erhållas till **3 kronor** för hvarje kurs. Denna prisbillighet har liksom i öfrigt institutets fortsatta verksamhet möjliggjorts dels genom välvilliga gåfvor af enskilde rike, dels och förnämligast genom ett anslag af allmänna medel af regeringen, som, vederbörligen uppskattande de upplystare arbetarnes allvarliga sträfvan att förskaffa sig tidsenlig bildning, beviljat anslaget utan någon sorts förändring i institutets verksamhet, som fortgår efter oförändrad plan och i samma anda som hittills.

Arbetareinstitutet står utanför alla politiska agitationer. Vänta Eder därför aldrig, att politiska möten eller petitioner skola utgå derifrån. Institutet är en vetenskaplig skola rätt och slätt. **Upplysning** är dess mål, men en upplysning, som stärker och uppfriskar vår tids sinnen och som kan bereda en sann vederqvickelse åt den af kroppsligt arbete ansträngde och afleda från det yttre livets mångfaldiga frestelser.

Arbetare, betänken att **bränvinet** i hufvudstaden under senare 5 åren inbragt stadens kassa nära **1 million kr. årligen**. Detta är väsentligen arbetarnes besparingar! Viljen I verkligen på detta sätt bidraga till samhällets bästa? Använden då hellre besparingarna på ädla nöjen och andlig odling. Stålsätten Eder mot alla lägre lockelser, som med sjelfvisk spetsfundighet vilja draga Eder i förderfvet! Gån upp i mensklighetens högre syften och fatten Eder pligt att odla Edert förstånd såväl som Edra hjertan och Eder handlingskraft. Misstron hvarje sträfvan i samhället, som ej är grundad på allvar, sanning och ädelmod!

Bildning är makt, ja, den förnämsta makten i våra samhälliga förhållanden. Utan bildning kunna vi ej vara vårt land till någon verklig nytta, kunna vi ej fatta våra verkliga behof.

Egnen I Eder åt gemensamma angelägenheter, så veten, att I intet skolen kunna uträtta, om I ej med ett upplyst förstånd kunnen studera och diskutera desamma. Egnen I Eder åt föreningsväsendet, så veten att detta blott då skall befördra Edert sanna väl, när det ledes i en sant medborgerlig, af bildning adlad anda. För det ena som det andra af dessa Edra samhälliga mål skolen I ej vänta Eder att i Arbetareinstitutet finna annat stöd än det som **vetenskapen** gifver åt alla samhällsmedlemmar, de må tillhöra hvilken klass som helst.

Ingen klass skall sakna bildning i våra dagar. Följderna af den vetenskapliga odlingens spridning i största möjliga grad kunna ej bli annat än lyckliga, ty vetenskapen, rätt fattad och tillegnad, är liktydig med sanning och rätt, den är ljus, glädje, trygghet och lugn, den utgör en af grundvalarne för våra samhällens bestånd och utveckling.

Fel och laster, förseelser och brott skola i betydlig grad

minskas, då upplysning och sedlighet allt mera stiga och spridas; fångelserna skola derigenom i allt mindre mån befolkas.

De arbetare, som sakna **hem**, kunna i institutet få en ersättning derför, och de som ega sådana skola här få en källa till förädling af sitt familjelif.

Menniskan måste **odla sig hela lifvet igenom**, om hon ej skall urarta och glömma hvad hon lärt. Om ock **folkskolan** vore aldrig så väl ordnad, är den ej tillräcklig för vår tids behof. Äfven för vuxna medlemmar af den stora arbetsklassen måste undervisningsanstalter finnas, och i dessa måste en högre och mångsidigare lärdom meddelas än hvad det är folkskolans uppgift att sprida.

Arbetareinstitutets samhälliga mission kan blifva oerhörd; då den bildning, det söker sprida, hunnit tränga in bland massan af folket, skall det otvifvelaktigt komma att på det kraftigaste vis bidra till samhällslifvets sunda utveckling och befordra ordning och moralitet. En utvald kår af upplysta arbetare skall derigenom snart danas, och den skall veta att verka ledande och moraliserande på lägre stående element i den stora massan.

Fasta öfvertygelser och **vetenskapliga insigter** skola komma massan till del, hvarigenom den blir i tillfälle att själf bedöma de viktigaste förhållanden i det menliga lifvet och att skydda sig för falska ledare och demagoger. Endast **arbetsklassens upplysning** kan bevara vår tids samhällen från anarki. Endast **moraliska medel** kunna befordra ordningen såväl som framåtskridandet, hvilka båda ständigt måste i lika mån afses.

Arbetare, viljen I på dessa grunder verka i samhällighetens tjänst? Viljen I i kärlek till sanning och rätt befordra Eder egen utveckling på samma gång som fosterlandets väl? Kommen då till Edert institut och gören Eder till vänner af den vetenskapliga odlingen!

O, att den dag randades, då öfver allt öppnades skolor, institut, bibliotek för arbetare, dit de kunde för en ringa penning draga sig undan efter dagens arbete och der utbilda sig för att förstå det stora värde lifvet eger, »förstå att minnets skatter öka utaf en visligt-använd tid», för att förstå att leda sin egen och sina barns uppfostran till egen och andras fördel!

Institutets åhörare tillrådas vänligen att om möjligt utvälja **2 ämnen** för hvarje år och att deri genomgå **fullständiga kurser** samt vidare att söka genom egna studier samtidigt fullända sitt vetande i dessa ämnen.

Endast genom **grundlighet** och **ihärdighet** vinnas de åsyftade insigterna. Lätt förvärfvas icke verkliga kunskaper, om de ock meddelas på ett lättfattligt sätt; träget arbete och allvarliga föresatser fordras alltid för alla studerande.

Då alla institutets undervisningsämnen äro af största betydelse för en tidsenlig bildning, kan ej nog betonas, huru vig-

tigt det är att, efter hvartannat, **genomgå dem alla**, hvarför åhörarne i valet af kurser ej för mycket böra låta sig bestämmas af särskild lust för det eller det ämnet, utan böra taga dem i en viss ordning samt, om somliga föreläsningar skulle locka flera åhörare än lokalen rymmer, då välja en annan till äfventyrs mindre besökt kurs och vänta med den förra till ett annat år.

Ty att institutet skall komma att allt framgent fortfara, derom kunna vi hysa de allvarligaste förhoppningar. Då penningebeviljande myndigheter och enskilde visat sig vilja understödja institutets verksamhet, beror det numera förnämligast på arbetsklassens eget intresse derför, om det skall blifva beständigt.

I fosterlandets, sedlighetens och upplysningens namn!

Helsning och tillgifvenhet

ANTON NYSTRÖM.

Stockholm d. 17 Sept. 1881.»

Vid stadsfullmäktiges sammanträde d. 14 Okt. 1881 väckte herr Hedin ett så lydande förslag:

»Hos herrar stadsfullmäktige vågar jag härmedelst göra framställning om beviljande af ett understöd åt **arbetareinstitutet** i Stockholm.

Herrar stadsfullmäktige hafva sig allmänneligen bekant, att denna inrättning, hvilkens åvägbringande förnämligast är att tillskrifva dr A. Nyströms nit och ihärdighet, tillryggalagt sitt första och nyss börjat sitt andra arbetsår. Jag torde helt visst äfven kunna antaga, att kommunalrepresentationens medlemmar varit i tillfälle att höra fördelaktiga omdömen om institutets verksamhet och frukterna deraf. Naturligtvis kunna ej dessa frukter redan nu efter institutets första arbetsår skönjas i en allmän höjning af nivån för arbetareklassens bokliga bildning. En sådan verkan kan blott vara länge fortsatta sträfvan- dens resultat. Men om institutet redan från sin begynnelse visat sig kunna väcka håg och intresse för kunskaper och vetande, och om det erbjudit en förädlande förströelse, som med framgång täflar med de dåliga nöjenas lockelser, så har det ock redan nu ej arbetat fåfängt.

Hittills har det upprätthållits uteslutande genom enskilda bidrag. Att sådana år efter år skulle inflyta så rikligt, att institutets bestånd derigenom betryggades, kan emellertid ingalunda förutsättas. Äfven villige gifvare skola efter hand tröttna: institutets styresmän skola få egna en på längd outhärdlig möda åt sammanskrandet på sådan väg af de allra oundgängligaste medlen; hela organisationen varder för öfrigt härigenom så osäker, att snart sagdt i hvarje ögonblick hufvudfrågan måste blifva,

icke nödiga förbättrings- och utvidgningsåtgärder, utan institutets vara eller icke vara.

Mig synes, att det syfte, som gifvit upphof åt arbetareinstitutet, kan i vissa väsentliga hänseenden jämföras med folkhögskoleiden. Staten kan visserligen stadga obligatorisk folkundervisning, men jag betviflar högeligen, att någon ännu skulle tilltro sig att tillstyrka ett lagbud, hvarigenom man ginge att framtinga regelbundet skolbesök ända intill konfirmationsåldern. Flerfaldiga förhållanden nödga lagstiftaren att nöja sig med ett ringare resultat af folkskoleundervisningen, än denna under förutsättning af mera regelbunden och något längre skolgång i sjelfva verket skulle kunna lemna. Dessa förhållanden hafva framkallat den tanke, som våra folkhögskolor söka att förverkliga, nämligen att förfullständiga den knapphändiga undervisningskurs, som folkskolan i allmänhet måste inskränka sig till genom en undervisning, som dels i allmänna, skolmässiga former, dels i föreläsningarnas form vänder sig till något äldre lärjungar, hvilkas omdöme under och genom praktisk yrkesverksamhet redan mera mognat. Denna tanke, som stått sitt prof vid våra förlandsbygden afsedda folkhögskolor, synes mig väl värd att tillämpas äfven i städerna med de modifikationer, som industriarbetarnes och stadslifvets särskilda förhållanden påkalla. Och den synes mig vara den redan af erfarenheten sanktionerade grundtanke, som gifvit upphof åt arbetareinstitutet i Stockholm.

Jag torde icke mycket misstaga mig, om jag vågar förutsetta att en liknande uppfattning varit bestämmande för Kongl. Maj:t, då Kongl. Maj:t för kort tid sedan åt arbetareinstitutet beviljade ett understöd af fem tusen (5,000) kronor, och om jag ej misstager mig härutinnan, så är det blott en fortsatt tillämpning af de hittills allmänt gällande vilkoren för folkhögskolornas ekonomi, som jag i fråga sätter, när jag anhåller, att herrar stadsfullmäktige täcktes bevilja ett understöd åt arbetareinstitutet. Ty folkhögskolorna upprätthållas dels genom statsbidrag, för år 1880 uppgående till femtio tusen sex hundra (50,600) kr. för sammanlagdt 25 skolor, dels genom bidrag af landstingen, dels genom enskild subskription, dels genom lärjungeafgifter.

Slutligen, och då man vid nya företag vid första tillämpningen af nya idéer gerna spörjer efter personliga garantier, anser jag mig böra nämna, att:

professor Hugo Gylden är arbetareinstitutets inspektor, samt att dess styrelse består af d:r A. Nyström (föreståndare), professor G. R. Dahlander, boktryckaren I. Hæggström, ingenjören E. Faustman, målaremästaren J. Håkansson, skomakaremästaren C. Westerlund samt jernarbetaren O. Larsson.

I öfrigt tillåter jag mig att dels bifoga 'Årsberättelse öfver institutets verksamhet 1880—1881', dels upplysa, att en för nu löpande arbetsår uppgjord stat visserligen slutar med en summa af blott 10,000 kr., men att detta förklaras deraf att institutets n. v. lokal i följd af en ren tillfällighet erhållits för

en särdeles billig hyra, äfvensom att nämnda utgiftsförslag tydligen uppgjorts utan hänsyn till nödig utvidgning af undervisningen eller inköp för ett väl behöfligt bibliotek och utan beräkning af något belopp för oförutsedda utgifter.

Derest herrar statsfullmäktige skulle täckas bevilja det understöd, jag går att föreslå, torde såsom vilkor därför böra stadgas dels skyldighet för institutets styrelse att till stadsfullmäktige afgifva årsberättelse, dels måhända rätt för stadsfullmäktige att genom en revisor deltaga i granskningen af institutets räkenskaper, styrelse och förvaltning.

Jag föreslår sålunda att stadsfullmäktige ville åt arbetareinstitutet bevilja ett anslag å fem tusen kr. för dess nu löpande arbetsår, att utgå inom maj månad år 1882.»

I samma ämne hade arbetareinstitutets styrelse gjort en af samtliga dess ofvan nämnda ledamöter undertecknad framställning af detta innehåll:

»Undertecknade tillåta sig härmed att värdsammast anhålla, det herrar stadsfullmäktige täcktes bevilja ett årsanslag af 5,000 kr. till Stockholms arbetareinstitut.

Institutets första arbetsår har, fastän dess verksamhet möjlighjorts endast genom frivilliga bidrag, utvisat ett i många afseenden glädjande resultat. Som emellertid dess framtida bestånd ej kan byggas på dylika bidrag, våga vi hysa den förhoppning, att herrar stadsfullmäktige ville, i likhet med hvad regeringen redan gjort, bevilja ofvan nämnda anslag.

Arbetareinstitutet skall i enlighet med sitt program stå utanför alla politiska agitationer och ha till sin hufvuduppgift att åt arbetsklassen meddela allmän bildning på en vetenskaplig grundval. Institutet afser att utbilda sjelfständiga och grundade åsigter samt värn för lifvets allvar, derigenom motverkande dryckenskap, dåligt tidsfördrif, demagogiska upphetsningar m. m. Det bör i sedligt afseende verka välgörande genom att bilda en ersättning för familjelifvet, som så många arbetare sakna, och derigenom, att de, som tillegna sig institutets undervisning, i sin ordning utan tyfvel verka upplysande och förädlade inom den krets, der de ha sin dagliga verksamhet.

Förutom detta omedelbara inflytande kan arbetareinstitutet blifva af stor betydelse för hela samhället. Hufvudstaden är medelpunkten för landets allmänna bildning, derifrån meningar och seder spridas till alla landsändar. Är andan inom hufvudstaden god och finnes der en upplyst och sedlig arbetarebefolkning, skall tvifvelsutän förr eller senare denna anda meddela sig till hela landet och institutet då kunna sägas hafva i sin mon bidragit att förverkliga det mål, som ligger i dess devis: fosterlandets väl.

Föreläsningarna i arbetareinstitutet hållas på tider, då de

fleste arbetare äro frie, eller alla hvardagsaftnar kl. 8— $\frac{1}{2}$ 10 och söndagsmorgnar kl. 8—11 under 8 månader (Oktober—Maj) i N:r 14 Ålandsgatan, och tillåta vi oss påpeka det tillfälle, som då erbjudes att taga personlig kännedom om institutets verksamhet.

Arbetareinstitutet förvaltas af en styrelse, bestående af representanter för vetenskapsidkarnes, industriidkarnes och arbetarnes klasser; dess inspektor är professor H. Gylden, dess förståndare med. d:r A. Nyström och kassaförvaltare bokförläggaren I. Hæggström.

Slutligen bör upplysas, att, enligt hvad den vid årsberättelsen öfver institutets verksamhet under första studieåret 1880—1881 fogade revisionsberättelsen gifver vid handen, räkenskaperna för denna tid visa följande resultat:

Inkomster:

Gåfvomedel enligt listor	kr. 3,625: —
Inträdesbiljetter vid två möten och en matiné.....	» 345: 75
Inträdesbiljetter till föreläsningarna	» 3,499: 60
Summa kr. 7,470: 35	

Utgifter:

Undervisningsmaterielen	kr. 1,333: 13
Diverse utgifter för inventarier, hyra för föreläsningssalen, trycksaker, skyltar och ljus m. m. »	2,152: 78
Arvoden till föreläsare	» 3,565: —
Förvaltnings- och expeditionskostnader, aflöning till vaktmästare m. m.	» 419: 44
Summa kr. 7,470: 35»	

Drättselnämnden, hvars yttrande infordrats öfver herr Hedins förslag, hade genom sin första afdelning anfört följande:

»Med anledning af denna till drättselnämnden hänvisade motion får nämnden genom sin första afdelning anföra, att afdelningen lika med motionären funnit i fråga varande företag förtjent af understöd från kommunens sida. Emot storleken af det begärda understödsbeloppet, som satts lika med det af Kongl. Maj:t åt institutet beviljade anslag, har icke varit något att erinra. Afdelningen har äfven funnit lämpligt, att stadsfullmäktige genom en revisor deltaga i granskningen af institutets förvaltning. Då emellertid framgången af i fråga varande företag helt och hålles beror af det sätt, hvarpå det samma ledes, tror afdelningen det vara väl betänkt, om stadsfullmäktige genom en af dem tillsatt styrelseledamot deltog i institutets styrelse, hvilken ledamot borde till stadsfullmäktige afgifva särskild berättelse angående institutets verksamhet. Afdelningen tillstyrker därför, att till arbetareinstitutet måtte för nästa år

beviljas ett belopp af 5,000 kr., att på förenämnda vilkor utgå af samma anslag till extra utgifter.

Det mål som arbetareinstitutet satt sig före, att hos de kroppsarbetande klasserna väcka och underhålla hågen för samt, så långt omständigheterna medgifva, direkt meddela dem insigter i sådana ämnen, som höra till den allmänna bildningen, är, derom kan icke råda något tvifvel, ett samhällsnyttigt mål af hög betydelse. Förslaget att understödja institutets sträfvande i detta syfte bör därför med välvilja mottagas, äfven om berättigade tvifvel kunna finnas, huruvida institutet skall förmå bereda sig en någorlunda sjelfständig ekonomisk tillvaro, hvarförutan institutet ej skall kunna varaktigt uppfylla de på detsamma ställda förhoppningar. Skulle det visa sig, att det af institutet föresatta mål ej kunde uppnås annorlunda än med tillitande af statens och kommunens bistånd för all framtid och med sådana belopp, att läroanstalten hufvudsakligen berodde på dessa bidrag, hade detsamma blifvit en stats- eller kommunalinstitution, men dermed hade ock inträdt nödvändigheten att gifva anstalten en helt annan organisation än att ställa den under en enskild styrelse. Af denna uppfattning följer, att utskottet icke kan förorda institutets styrelses begäran om ett årligt anslag utan anser kommunen böra genom ett tillfälligt understöd för en gång sätta institutet i tillfälle att samla egna krafter för sitt fortbestånd. För ett så beskaffadt understöd, gifvet för en gång åt en institution, hvars styrelse lemnar full garanti för medlens ordentliga förvaltning, torde det icke heller vara af nöden att såsom vilkor föreskrifva årsberättelses afgifvande och deltagande i granskningen genom en särskild revisor. Att åter, såsom drättselnämnden föreslagit, staden skulle förbehålla sig att utse en ledamot i institutets styrelse, möter derjämte den betänklighet, att ett sådant val, utan att gifva säkerhet därför, att kommunen vinner något verkligt inflytande på institutets ledning, skall hafva till följd, att kommunen blir i allmänna föreställningssättet ansvarig för denna ledning.

Åberopande det nu anförda, föreslår utskottet herrar stadsfullmäktige besluta:

att ett understöd för en gång af 5,000 kr. beviljas arbetareinstitutet att under Maj månad nästa år utbetalas af drättselnämndens första afdelning af anslaget till oförutsedda utgifter.

Stockholm den 3 November 1881.